ISSN (print) 2708-7530
Наукові перспективи № 10(52) 2024

УДК 373.3.091.2:316.6]:37.018.1-043.2](045)

https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-1065-1076

Андрусик Олена Олександрівна доктор філософії, старший викладач кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 286 м. Умань, тел.: (097)721-09-12, https://orcid.org/0000-0001-5101-6211

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА АДАПТАЦІЮ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ

Анотація. Дитині, що вперше переступила поріг школи, належить адаптуватися до нових умов. За даними різних дослідників, тривалість адаптації може коливатися від декількох тижнів і місяців до року. Цей період традиційно вважається одним з найскладніших для молодшого школяра та супроводжується різноманітними зрушеннями у функціональному стані і значною мірою впливає на психоемоційну сферу.

Для багатьох дітей вступ до школи є важким випробовуванням. Хоча б з однією з наступних проблем стикається кожна дитина:

- режимні труднощі (вони полягають у відносно низькій довільності регуляції поведінки, організованості);
- комунікативні труднощі (найчастіше спостерігаються у дітей, що мають малий досвід у спілкуванні з однолітками, проявляються в складності адаптації до класного колективу, до свого місця у цьому колективі);
- проблеми взаємовідносин з учителем, проблеми, пов'язані зі зміною сімейної обстановки.

Таким чином, шкільна адаптація – процес перебудови пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер дитини при переході до систематичного, організованого шкільного навчання.

З початку XX століття в психології постійно зростає інтерес до ролі сімейних факторів у розвитку особистості дитини, в етіології емоційно-особистісних порушень. Поступово відносини між батьками та дитиною, подружжям, сім'єю й позасімейним оточенням, перетворюються в самостійний предмет психологічного вивчення. Їх дослідження здійснюються в самих різних теоретичних підходах: від психоаналітичної традиції, центрованої на ранньому досвіді людини, до роботи з актуальними станами сім'ї як цілісної системи в системному підході.

Від благополуччя адаптаційного періоду під час вступу до школи значною мірою залежить успішність подальшої соціальної діяльності дитини.

Інтенсифікація начальної діяльності, а також перетворення в соціально-економічній сфері змінили умови життя дітей і визначили необхідність поглибленого аналізу адаптаційної діяльності дитини під час вступу до школи і соціально-психологічної практики, пов'язаної зі шкільною адаптацією.

Ключові слова: шкільна адаптація, дезадаптація, сім'я, етапи адаптації, навчальна діяльність.

Andrusyk Olena Oleksandrivna Ph.D., teacher of the Department of Psychology, Posgraduate student of the Department of Psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova, 28, Uman, tel.: (097) 721-09-12, https://orcid.org/0000-0001-5101-6211

THE INFLUENCE OF FAMILY EDUCATION ON THE ADAPTATION OF FIRST GRADE STUDENTS TO STUDY

Abstract. A child who has crossed the threshold of school for the first time has to adapt to new conditions. According to various researchers, the duration of adaptation can vary from several weeks and months to a year. This period is traditionally considered one of the most difficult for a junior high school student and is accompanied by various shifts in the functional state and largely affects the psycho-emotional sphere.

For many children, entering school is a difficult ordeal. Every child faces at least one of the following problems:

- regime difficulties (they consist in relatively low arbitrariness of behavior regulation, organization);
- communication difficulties (most often observed in children who have little experience in communicating with peers, manifested in the difficulty of adapting to the class team, to their place in this team);
- problems in the relationship with the teacher, problems related to a change in the family situation.

Thus, school adaptation is the process of restructuring the child's cognitive, motivational and emotional-volitional spheres during the transition to systematic, organized schooling.

Since the beginning of the XX th century, interest in the role of family factors in the development of a child's personality, in the etiology of emotional and personality disorders is constantly growing in psychology. Gradually, relations between parents and children, spouses, family and extra-familial environment turn into an independent subject of psychological study. Their research is carried out in a variety of theoretical approaches: from the psychoanalytic tradition, centered on the early human experience, to working with the actual conditions of the family as a whole system in a systemic approach.

The success of the child's further social activities largely depends on the well-being of the adaptation period during school entry. The intensification of initial activities, as well as transformations in the socio-economic sphere, have changed the living conditions of children and determined the need for an in-depth analysis of the child's adaptation activities during school entry and socio-psychological practices related to school adaptation.

Keywords: school adaptation, maladaptation, family, stages of adaptation, educational activity.

Постановка проблеми. Проблема адаптації першокласників до навчання є важливою темою для дослідження. Цей етап життя є складним для дитини та вимагає емоційних, соціальних та когнітивних навичок. Початок навчання породжує нові соціальні ситуації та визначає подальші успіхи у навчанні.

Питання адаптації першокласників до навчання потребує, на нашу думку, глибшого вивчення із дослідженням особливостей впливу на неї сімейного виховання, а також виокремлення ключових факторів впливу родинного середовища на полегшення процесу адаптації дітей до школи. Тому тема впливу сімейного виховання на адаптацію першокласників до навчання є досі актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему адаптації першокласників до навчання в школі досліджували Л. Березовська, В. Панок, Л. Божович, А. Люблінська, Е. Бохорський, О. Запорожець, Л. Венгер, В. Давидов, Т. Яценко, С. Максименко, О. Морозов, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Г. Сел'є, А. Фурман, Г. Хомич, Л. Цеханська, Г. Чуткіна та інші [4, с. 33].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні впливу сімейного виховання на адаптацію першокласників до навчання.

Виклад основного матеріалу.

Адаптація дитини до школи – це процес пристосування, зміни психіки дитини в умовах переходу до систематичного організованого шкільного навчання. На етапі переходження від дошкільника до молодшого школяра перебудовується мотиваційна, пізнавальна, вольова та емоційна сфера.

Період адаптації до школи – дуже важливий етап у житті першокласника. Як цей процес відбуватиметься залежить не лише від особистих якостей дитини, а й від батьків. Саме вони можуть допомогти пройти цей період своїм дітям безболісно [7].

Серед багатьох чинників та якостей, які необхідні для успішної адаптації до навчання, з яких складається готовність до школи Л. І. Божович виділяє наступні:

1) готовність школяра як особистості, тобто достатній рівень розвитку довільної поведінки, мотиваційної сфери, наявність внутрішньої позиції школяра;

2) інтелектуальна готовність: наявність потрібного рівня розвитку пізнавальної сфери [7].

Аналогічні погляди розвивав і А. В. Запорожець, відзначаючи, що готовність до навчання у школі «представляє собою цілісну систему взаємозалежних якостей дитячої особистості, включаючи особливості мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності, ступінь сформованості механізмів вольової регуляції дій і т. д.

Існує три рівні адаптації дітей до школи:

- високий рівень адаптації, ознаками якого є позитивне ставлення до школи, адекватне сприймання вимог; повне оволодіння програмовим матеріалом; учень займає у класі значуще стабільне статусне положення;
- середній рівень адаптації, що визначається позитивним ставленням до школи; учень зосереджується тільки тоді, коли зайнятий чимось цікавим; навчальні завдання виконуються, але при контролі дорослих; дитина товаришує із багатьма однокласниками;
- низький рівень адаптації, характерними ознаками якого є негативне або індиферентне ставлення до школи; в емоційній сфері школяра домінує пригнічений настрій; матеріал засвоюється фрагментарно, необхідний постійний контроль зі сторони дорослих; близьких друзів дитина не має [4].

При несприятливих умовах може трапитися *шкільна дезадаптація* – різновид соціальної дезадаптації, що виявляється в ускладненому або малоефективному пристосуванні дитини до нових суспільних обставин в умовах шкільного навчання.

Аналіз проблеми дезадаптації дає можливість виділити також найважливіші чинники, що впливають на успішність процесу адаптації до школи:

- рівень готовності дитини до школи (фізичної, соціальної, психологічної);
- стан здоров’я;
- психологічні особливості (слабкий тип нервової системи, підвищена сензитивність, надмірна збудженість);
- особливості розвитку (несформованість емоційно-вольової сфери, слабка саморегуляція поведінки);
- неправильне виховання в сім’ї (егоцентричний тип виховання, несприйняття дитини, гіперсоціальне виховання, тривожно-підозріле);
- стиль спілкування вчителя з учнями (авторитарний, демократичний, ліберальний, скандальний, непослідовний тощо).

Як зазначає В. П. Кутішенко, для першокласника період адаптації до школи є дуже складним. Причинами дезадаптації є:

- особливості виховання в сім’ї,
- перенасиченість змінами та враженнями від школи та пов’язані з цим емоційні розлади;

- фізична ослабленість;
- недостатній інтелектуальний розвиток;
- нестача уваги дорослих або педагогічна занедбаність;
- неврахування індивідуальних особливостей учнів;
- проблеми з характером;
- неврівноваженість нервової системи;
- недостатній рівень розвитку пізнавальної сфери;
- погано сформований мотиваційний інтерес до навчання,
- байдужість;
- конфліктність;
- нездатність вибудовувати стосунки з однолітками [3].

Для дитини етап переходу з дошкільного до молодшого шкільного віку є дуже відповідальною та важливою подією у життя. У цей час відбувається також оцінювання виховної ролі сім'ї суспільством, зміна основного виду діяльності і поява нової ролі – школяра, еволюція потреб і мотивацій зумовлює процеси психічного розвитку. Це становить основу успішної адаптації дитини до навчання, що має прямий зв'язок з психічним та соматичним здоров'ям учня. Готовність до навчання в школі визначають як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини у перехідний передшкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні. Підготовка дитини до школи забезпечується спільними зусиллями педагогів дошкільної установи і батьків [3].

Останні дослідження проблеми адаптації першокласників до шкільного навчання підтверджують, що сімейне виховання відіграє одну з перших ролей у процесі адаптації. Дослідження показують, що школярі, яких підтримують батьки, краще адаптуються до змін, які приходять з початком навчання у школі. Основними характеристиками, які впливають на успішну адаптацію є: емоційний комфорт та відсутність напруги у сім'ї, стиль виховання, якого дотримуються батьки та наскільки батьки цікавляться навчанням дитини. У дітей із залученими до їхнього навчання батьків, спостерігається вищій рівень адаптованості та готовності до школи, а також нижчий рівень тривожності та більш розвинені соціальні здібності.

Труднощі соціальної адаптації першокласника: постійно пригнічений настрій, часті простудні захворювання, загострення хронічних захворювань, негативно впливають на адаптацію до учіння. Саме в умовах сімейного спілкування є усі можливості забезпечити супровід процесу саморозвитку дитини, збереження при цьому права дитини відстоювати власну індивідуальність[6].

Ефективність сім'ї як основного чинника впливу на розвиток дитини визначається рівнем батьківської відповідальності, де вирішальну роль відіграють:

- ціннісні орієнтації батьків у вихованні дитини;

- рівень обізнаності батьків із закономірностями розвитку дитини;
- готовність та здатність будувати свої взаємини з дитиною у форматі суб'єкт-суб'єктних, партнерських взаємин [8].

Осмислення особливої ролі сім'ї як чинника успішної адаптації дитини до умов шкільного життя та оптимізація пошуків ефективних способів взаємодії з батьками з метою гармонізації виховних впливів на дитину є ключовим аспектом Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку. У документі, зокрема, наголошується на надважливості формування культури відповідального батьківства та єдності виховного впливу сімейного та суспільного виховання, в основі якого має бути дитиноцентризм та особистісно орієнтований підхід. Сім'я є активним учасником освітнього процесу і в повній мірі несе відповідальність за якість життя, розвитку, виховання та освіти дитини [5].

У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) зазначається важливість підтримки батьками комплексного підходу до цілісного розвитку особистості дитини відповідно визначених критеріїв в умовах родинного виховання [1].

Сім'я відіграє роль суспільства на певному етапі розвитку, показує його моральні та духовні особливості. Саме у сім'ї дитина має перший особистий і соціальний досвід, від сім'ї в тому числі залежить майбутнє дитини [5].

Сім'я це персональне середовище життя та розвитку дитини, яке скеровує спосіб життя та її соціальне існування. Ось деякі аспекти, які це відображають:

- соціально-культурний, характеризується рівнем освіти батьків та ступінь їх участі у житті суспільства. Культурний рівень проявляється через поважне ставлення до дитини, розуміння важливості підтримання довірливої, позитивної, доброї атмосфери у сім'ї;
- соціально-економічний, цей аспект освічує матеріальну сторону родини та зайнятість батьків на роботі;
- техніко-гігієнічний, означає в яких умовах проживає родина, чи є в них власне житло, особливості способу життя;
- демографічний, показує кількість членів сім'ї та її структуру [9].

У сім'ї дитина набуває вмінь і навичок в різних сферах суспільного життя, насамперед навичок спілкування. Поступово в неї формується досвід сімейного життя, ставлення до родини. Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості.

Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні. Благополучна сім'я – це сім'я зі здоровим кліматом у родині, з правильними моральними орієнтирами, де всі члени підтримують один одного, разом знаходять вирішення проблем. У такій сім'ї вітає дух любові і взаємоповаги, високий

рівень кооперації, дитина відчуває себе рівноправною. Її люблять, але виставляють кордони бажаного, накладають обов'язки, але враховують її вподобання і потреби. Освічені батьки більше виявляють бажання спілкуватися зі своєю дитиною, проводити разом дозвілля, слухати та допомагати дитині. У довірливій атмосфері діти відчувають себе більш захищено, вони прислухаються до батьків та слідують їх прикладу. В таких сім'ях діти зростають доброзичливими, з високими моральними якостями, з оптимістичним поглядом на майбутнє, впевненими у собі [8].

Батьки, які відрізняються жорстокістю виховання, контролем та спробою виховати дитину під себе, що призводить до неминучого спротиву дитини, конфліктів, криз. Такі сім'ї можна назвати неблагополучними.

Неблагополучна сім'я – це сім'я, яка по якимось причинам не справляється з функціями виховання, і через це має несприятливі умови для виховання дитини.

Неблагополучними сім'ями можна назвати:

- сім'ї алкоголіків, наркоманів, або батьків з аморальною поведінкою. Така сім'я дає дитині викривлене представлення норми, у неї можуть бути нервово-психічні розлади, загальна хворобливість, відсутність батьківської любові і турботи;

- сім'ї асоціальні, в яких не поважаються загальносуспільні норми або чинять правопорушення;

- сім'ї конфліктні, характеризуються постійними сварками між батьками, між батьками та дітьми, супроводжуються образами, лайками, грубощами та інколи бійками. Зазвичай таке відбувається у сім'ях, де немає взаємоповаги, розуміння один одного, емпатії, недостатньо освічені батьки. Постійна напруга у таких сім'ях призводить до конфліктів і криз, діти зростають у страху, без відчуття безпеки, з підвищеною збудливістю;

- сім'ї неповні, в яких присутній тільки один з батьків, через розлучення, смерть одного з батьків, позбавлення батьківських прав. Таким сім'ям притаманна нестача спілкування, проблеми у побуті, психологічний дискомфорт, тому діти можуть бути неврівноваженими, дратівливими, байдужими;

- сім'ї, зовні благополучні. Вони роблять вигляд чи намагаються бути благополучними, але нестача освітності не дає їм впоратися з вихованням, часто стосунки з дітьми в таких сім'ях носять формальний характер, батьки не єдині у вимогах до дитини, або байдужі взагалі, інколи надмірно люблять, а інколи можуть застосовувати фізичні методи покарання;

- сім'ї соціального ризику. Такі сім'ї є соціально незахищені, наприклад незаможні, з дітьми-інвалідами, багатодітні тощо. Їм важко зберігати благополуччя внаслідок тяжких соціальних умов [9].

ISSN (print) 2708-7530
Наукові перспективи № 10(52) 2024

Сукупність установок батьків, їх емоційного ставлення до дитини, сприйняття дитини батьками і відповідних способів поводження з нею утворюють стиль сімейного виховання.

Психолог Е. Шефер розрізняє кілька стилів сімейного виховання, що пов'язані, на нашу думку, з авторитарним, ліберальним і демократичним стилями[8].

Оптимальним для практики сімейного виховання вважається демократичний стиль, що характеризується високим рівнем вербального спілкування між дітьми і батьками; включеністю дітей в обговорення сімейних проблем; урахуванням їхньої думки; готовністю батьків у разі потреби прийти на допомогу дітям, одночасно з вірою в їх успішну самостійну діяльність, адекватним батьківським контролем.

Відхилення від демократичного стилю в бік авторитаризму, ліберальної вседозволеності чи надмірної концентрації на дитині спричинює відповідні деформації її особистості.

Також існує шість типів неправильного виховання, що практикуються батьками дітей: неприйняття, емоційне відторгнення; гіперсоціалізація; «кумир сім'ї»; гіпопротекція; домінуюча гіперпротекція; підвищена моральна відповідальність.

На становлення особистості дитини в сім'ї впливають такі фактори, як:

- наявність усіх форм життєдіяльності людини, що реалізуються через функції сім'ї;
- включеність дитини в сім'ю з дня її народження, безперервність і тривалість контакту людей різної статі, віку, з різним обсягом життєвого досвіду;
- переважно емоційний характер зв'язків між членами сім'ї, що базуються на любові і симпатії [2].

Отже, сім'я, особливості взаємодії батьків і дитини багато в чому забезпечують успіхи дитини на подальших етапах її соціалізації. На особистість дитини особливо впливає стиль її стосунків з батьками, що лише частково зумовлюється їх соціальним становищем.

Існує три моделі поведінки дітей залежно від особливостей поведінки батьків:

- діти з високим рівнем незалежності, зрілості, упевненості в собі, активності, стриманості, допитливості, доброзичливості, які вміють розбиратися в оточенні;
- діти, недостатньо впевнені в собі, замкнені й недовірливі;
- діти, не впевнені в собі, не виявляють допитливості і не вміють стримуватись.

Серед основних сучасних проблем сімейного виховання виділяють:

- конфлікт поколінь;

- неадекватність методів, якими користуються батьки;
- установка на те, що все своє життя батьки повинні підкорити вихованню дітей;
- міра покарання дітей за провину.

У випадках, коли батьківське ставлення набуває неадекватних форм, психологічний розвиток дітей не відповідає віковим особливостям.

Виділяють п’ять груп дитячо-батьківської взаємодії:

- конфліктний тип;
- гармонічний тип;
- дистантний тип;
- тип «домінуючі батьки – підкорена дитина»;
- тип «домінуюча дитина – потураючі батьки».

Результати дослідження питання успішної адаптації дитини до умов шкільного життя виокремлюють емоційну сферу як одну з проблем сучасної сім’ї, що гальмують процес підготовки дитини до шкільного життя.

Дошкільний вік є важливим сензитивним періодом психічного розвитку дитини, коли закладається центральний стержень внутрішнього світу, приходить розуміння і прийняття цілого спектру простих і водночас глибоких емоцій радості, щастя, суму, злості [2].

Вироблення у дитини навичок розпізнавання і регулювання як позитивних так і негативних емоцій відбувається за сприятливої соціальної ситуації розвитку в умовах виховання в сім’ї. Для реалізації цього процесу необхідне спілкування дитини з дорослими, які в певній мірі володіють культурою і здатні передати накопичений емоційний досвід. Саме у форматі суб’єкт-суб’єктної комунікації дорослого з дитиною активно взаємодіють всі чинники емоційно-чуттєвої сфери дошкільника. Це і є оптимальною соціальною ситуацією для оволодіння дитиною мовою почуттів як засобом взаємодії з оточуючими.

Дитині достатньо важко адекватно оцінити як свій стан, так і стан оточуючих, визначити емоції. Такі вміння потребують спеціального розвитку. Навчаючи дитину замислюватись над своїм внутрішнім самовідчуттям у різні моменти спокою, гри, бурхливої суперечки чи навіть сварки спонукаємо до спроб описувати свої емоції словами, аналізувати вираз обличчя, позу, жести, називати почуття, передавати кольором у своїх малюнках, чути ноти щастя у музиці. Слушним приводом для бесіди (аналізу) можуть стати сторінки прочитаних книжок, ситуації із життя героїв спільно переглянутого мультфільму чи реалії сімейних прогулянок та подорожей. Даючи можливість дитині спокійно і вільно висловлювати свої відчуття, своє розуміння, ставлення до героя чи ситуації, виявляти причинно-наслідкові зв’язки, ми вчимо дитину розуміти і перейматись емоційним станом близького дорослого [6].

Встановлюючи відкриті довірчі батьківсько-дитячі взаємини з позиції терпеливості та взаємоповаги, ми поступово формуємо у дитини здатність до емпатії, співчуття, уміння відчути стан іншої людини, поставити себе на її місце у тій чи іншій ситуації.

Дитина вчиться керувати своїми емоціями. Вдосконалюючи усвідомлення власного емоційного стану у різних життєвих ситуаціях дитина збагачує досвід вирішення емоційних проблем, виявляючи емпатію на основі емоційного передбачення наслідків своїх вчинків для інших [2].

Розвиваючи емоції, які впливають на характер і ефективність процесу спілкування, дитина набуває навиків встановлення і продовження контакту в певних конкретних ситуаціях. Це допоможе дитині звести до мінімуму різні негативні моменти на етапі входження у новий шкільний колектив, налагодити процес комунікації із однолітками, дорослими.

Безумовно, найкращим профілактичним засобом збереження психічного здоров'я в період адаптації до школи є добре ставлення батьків до дітей, розуміння їхнього внутрішнього світу, проблем, переживань. Відомо, що не існує готових рецептів та моделей виховання, які можна просто взяти і без змін «прикласти» до своєї дитини.

Але не дивлячись на це, можна виділити ключові фактори впливу родинного середовища на полегшення процесу адаптації дітей до школи:

- предметно-практична діяльність;
- особистісне спілкування;
- сімейна гра.

Предметно-практична діяльність формує відповідальність, наполегливість, ініціативність – це активне залучення дитини до внутрішньо-сімейного життя, це різні форми партнерської взаємодії у різних побутових справах разом з дорослими. Це потрібно робити регулярно, спеціально із виховною метою, з обов'язковою безпосередньою присутністю дитини при вирішенні сімейних питань. Привчати робити це не з примусу, а за власним бажанням як рівноцінного члена сім'ї, із осмисленням доцільності певних дій і водночас з правом дитини вибору власних способів дій. Потрібно спеціально турбуватись про розширення змістового досвіду дитини у житті родини, збагачувати її роль у різних життєвих справах. Паралельно вчити дитину брати на себе відповідальність за свою ділянку роботи.

Особистісне спілкування формує ціннісні орієнтації, емоції, морально-етичні уявлення, емпатійні переживання. Це особистісні бесіди дорослих (мами, тата, дідуся, бабусі) з дитиною. Одна з найбільших проблем на сьогодні – різке зниження емпатійності загалом у суспільстві, у підростаючого покоління, у дошкільників зокрема, що є однією із загроз зародження у дітей емоційної глухоти як нездатність відчувати емоції, низька сенситивність щодо емоційно-

психічних станів іншої особистості, пригнічення емоцій, відсутність потреби в емоційному включенні у спілкування, замкненість і байдужість. Педагогічна майстерність дорослих полягає у гармонійному поєднанні процесів спілкування та виховання, яке б створювало сприятливі умови для розвитку дитини.

Сімейна гра формує уяву, активність, творчу ініціативу, самостійність, партнерську взаємодію Спільна гра дорослого і дитини з визначеними правилами дій учасників, які вмотивовані спільним бажанням грати в цю гру є природною соціальною ситуацією взаємодії, де реально діють загальні норми соціальної моралі, соціальні уявлення щодо поведінки людини, яка є і бажаною, і обов'язковою. Водночас включається і так звана особистісна моральність, як індивідуалізоване втілення в поведінку дитини цінностей соціальної поведінки. І саме емоційна вмотивованість дитини на спільну гру спонукає до згармонізованості цих двох «типів» моральної поведінки [7, с. 5].

Аналізуючи роль сім'ї у підготовці дитини до шкільного життя потрібно брати до уваги реальні показники рівня усвідомлення батьками потенціалу власної відповідальності за гармонійний та повноцінний розвиток дитини, розуміння змістового наповнення готовності дитини до шкільного життя; особистісних властивостей дитини, її потенційних можливостей; готовності дорослих до взаємодії із закладом дошкільної освіти; розуміння особливості спілкування дорослих з дитиною та реальних умов батьківського супроводу розвитку дитини.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 16.10.2024)

2. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.

3. Горецька О. В. Психологічні особливості ставлення батьків до дитини дошкільного віку. *Актуальні проблеми практичної психології*: зб. наук. праць. Херсон, П. П. Вишемирський, 2009. Ч. 1. С. 277–287.

4. Кожемякина Н. І. До питання про шкільну дезадаптацію дітей першого класу. *Наука і освіта.* 2002. № 2. С. 32–35.

5. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку URL: https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf (дата звернення: 16.10.2024)

6. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Вид. 3-тє, виправ. Суми : Університетська книга, 2010. 352 с.

7. Прийменко В. Ефективна адаптація першокласників : програма підтримки. Психолог. 2010. № 33. С. 4–10

8. Сім'я як чинник майбутньої успішної адаптації дитини до умов шкільного життя. Дошкільник: крок у шкільне життя» : навч.-метод. посібник. / Піроженко Т. О., та ін.; за наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. С. 110–131.

9. Федоришин Г. М. Психологічні проблеми сімейного виховання : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 224 с.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia) [Basic component of preschool education (new edition)] URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 16.10.2024) (in Ukrainian).

2. Vydra O. H. Vikova ta pedahohichna psykholohiia : navch. posib [Age and pedagogical psychology : study guide]. K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2011. 112 s. (in Ukrainian).

3. Horetska O. V. Psykholohichni osoblyvosti stavlennia batkiv do dytyny doshkilnoho viku. Aktualni problemy praktychnoi psykholohii: zb. nauk. prats. [Psychological features of parents' attitude towards preschool children. Actual problems of practical psychology: coll. of science works] Kherson, P. P. Vyshemyrskyi, 2009. Ch. 1. 277–287. (in Ukrainian).

4. Kozhemiakyna N. I. Do pytannia pro shkilnu dezadaptatsiiu ditei pershoho klasu. Nauka i osvita. [To the issue of school maladjustment of first-grade children. Science and education] 2002. № 2. 32–35. (in Ukrainian).

5. Kontseptsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku [Concept of education of early and preschool children] URL: https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf (дата звернення: 16.10.2024) (in Ukrainian).

6. Polishchuk V. M. Vikova i pedahohichna psykholohiia : navch. posib. Vyd. 3-tie, vyprav. [Age and pedagogical psychology: teaching. manual View. 3rd, correction]. Sumy : Universytetska knyha, 2010. 352 s. (in Ukrainian).

7. Pryimenko V. Efektyvna adaptatsiia pershoklasnykiv : prohrama pidtrymky. Psykholoh [Effective adaptation of first graders: support program. Psychologist] 2010. № 33. 4–10/ (in Ukrainian).

8. Simia yak chynnyk maibutnoi uspishnoi adaptatsii dytyny do umov shkilnoho zhyttia. Doshkilnyk: krok u shkilne zhyttia» : navch.-metod. posibnyk. [The family as a factor in the future successful adaptation of the child to the conditions of school life. Preschooler: a step into school life": educational method. manual], / Pirozhenko T. O., ta in.; za nauk. red. T. O. Pirozhenko. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy 2023. 110–131. (in Ukrainian).

9. Fedoryshyn H. M. Psykholohichni problemy simeinoho vykhovannia : navchalnyi posibnyk [Psychological problems of family upbringing: a study guide]. Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2013. 224 s. (in Ukrainian).